

Yükseköğretim Kurumlarının Etkililiği

Etkili Yükseköğretim Kurumları

Ali BALCI

Prof. Dr. Ali BALCI

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ ETKİLİLİĞİ

Etkili Yükseköğretim Kurumları

ISBN 978-625-6829-84-8

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Ağustos 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Ali BALCI

Dr. Balcı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümünden 1976'da Lisans derecesini aldı ve bu bölümde 1979'da asistan oldu. Aynı bölümün 'Eğitim Yönetimi ve Teftişi' Anabilim dalından 1981'de Yüksek Lisans; 1986'da da Doktora Derecesi aldı. 1984-1985 yılları arasında Fulbright Doktora Burslusu olarak ABD'de Michigan State Üniversitesi'nde Eğitim Yönetimi Doktora programını sürdürdü. 1987'de Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü Eğitim İstatistiği ve Araştırma Anabilim Dalı Yardımcı Doçentliğine ve Anabilim Dalı Başkanlığına atandı. Bu görevini, 1994 yılı sonuna kadar sürdürdü. 1988'de Eğitim Yönetimi ve Teftişi Anabilim Dalında 'Doçent' unvanını aldı. 1994'te Eğitim Yönetimi ve Teftişi Anabilim Dalı profesörlüğüne atandı. Üç dönem Fakülte Yönetim Kurulu üyeliği, üç dönem Fakülte Kurulu üyeliği, 1994-1997 yılları arasında Dekan Yardımcılığı ve üç yıl MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı danışmanlığı, Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (EAUM) Müdürlüğü görevinde bulundu. Son olarak Eğitim Bilimleri Fakültesi Senatörlüğü yanında Rektörlük bünyesinde üç, Fakülte de bir olmak üzere dört sürekli komisyon üyeliğinde görev yaptı. 2021 Yılı Nisan Ayında emekli oldu. Çalışmalarını evinde sürdürmektedir. Dr. Balcı'nın başlıca kitapları şunlardır:

- Etkili Okul ve Okul Geliştirme (Dokuzuncu baskı)
- Örgütsel Sosyalleşme (ikinci Baskı)
- Örgütsel Gelişme (Dördüncü Baskı)
- Öğretim Elemanının İş Stresi (İkinci Baskı)
- Sosyal Bilimlerde Araştırma (16. Baskı)
- Eğitim Yönetimi (Prof. Dr. İnyet Aydın ile birlikte MEB için yazıldı. (İkinci baskı.)
- Açıklamalı Eğitim Yönetimi Terimleri Sözlüğü (Yedinci Baskı)

- Örgüt Mecazları (Editör)
- Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri Editör. (Altıncı baskı.)
- Öğretim denetimi (Editör)
- Maarif-i Umumiye Nezareti Mekatib-i İptidaiye Talimatnamesi
- İrade Eğitimi; Teori, Araştırma, Strateji ve Teknikler,
- İrade Eğitimi II: Sorularla Anlamalı Hayat

Dr. Balcı'nın alanında kitaplarda 31 bölüm yazarlığı, 60'yi aşkın makalesi, 19 blok yazısı, dokuz çevirim içi konferansı, üç roportajı bulunmaktadır. Dr. Balcı'nın danışmanlığında 56 doktora öğrencisi, 43 yüksek lisans öğrencisi tezlerini tamamlamıştır. Son zamanlarda ilgi duyduğu çalışma alanları arasında; örgüt mecazları, liderlik, okul geliştirme, örgütsel gelişme, stratejik planlama ve yönetimi, TKY, öğrenen örgüt, örgütsel sosyalleşme vb. konular yer almaktadır.

ORCID No: 0000-0002-0028-5064

ÖN SÖZ

Etkililik ve etkenlik kavramlarının eğitimde eğitim kurumlarında kullanılmasının tarihinin 1960'lara kadar geriye gittiği görülür. Bu tarihler eğitimde "etkili okul hareketi" olarak bilinir. Bu hareket kamu oyunda büyük ilgiyle karşılanmıştır. Zira bu hareketi başlatan çalışmalar eğitim kurumları ve eğitimciler için olumsuz bazı sonuçlar göstermiştir. Zira bu çalışmalar öğrencinin öğrenmesinde, öğrenci ürünlerinde okulun etkisinin yok denecek kadar az olduğu, öğrencilerarası öğrenme farklarının büyük ölçüde öğrenci özgeçmiş faktörlerince yaratıldığını ortaya koymuştur. Başlangıç etkili okul çalışmalarının yarattığı olumsuzluklar karşısında eğitim kurumları ve eğitimciler sanıldığı kadar aksine okulların öğrenmedeki katkılarını ortaya koyan çalışmalara girişmişlerdir. Bu karşı çalışmalar iki yönde cereyan etmiştir. Birincisi başlangıç etkili okul araştırmalarının yöntemsel sağlamlığının olmadığını ortaya koymaya girişmişler; ayrıca da okulların etkililiğini ortaya koyan araştırmalar planlamışlardır. Etkililik çalışmaları temelde temel eğitimde az sayıda da orta öğretim okullarında yapılmış; yükseköğretim kurumlarında ise neredeyse etkililik çalışmalarının yapılmadığı görülür. Oysa her düzeyde etkililik çalışmaları eğitime ayrılan kaynakların verimli kullanma durumlarını, eğitime ayrılan kaynakların vazgeçme maliyetinin ne olduğunu, toplumun eğitim kurumlarından beklentilerinin ne derecede karşılandığını, eğitim çalışanlarının hizmetlerinin ne derecede verimli olduğunu görmeleri bakımından kaçınılmazdır.

Etkililik kavramının yükseköğretimde de çok önemli olduğu açıktır. Zira yükseköğretim genelde kurumlarının, özel de bu kurumların çeşitli boyutlarının etkililiği kaynakların özellikle de insan kaynağının doğru ve yerinde kullanılması bakımından ayrı bir önem taşır. Yükseköğretimde etkililik bu çalışmada beş boyutta tartışılmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Gelen yükseköğretim kurumlarının etkililiği,

- Yükseköğretim kurumlarında etkili örgüt kültürü,
- Yükseköğretim kurumlarında yönetimin, yöneticilerin etkililiği,
- Yükseköğretim kurumlarında etkili öğretim ve etkili öğretmen,
- Yükseköğretim kurumlarında etkili öğrenme ve etkili öğrenci

Bu çalışmanın yüksek öğrenim kurumlarının politikasını çizenlere, etkililiğini araştırmak isteyenlere, bu kurumların etkililiğini sorgulayanlara, ve yükseköğretim kurumları bir başlangıç çalışması olarak katkı getirmesi dileğimidir.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
-------------	---

1. BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMİN ETKENLİK VE ETKİLİLİĞİ

Giriş.....	1
Yükseköğretim Kurumlarının Dönüşümünün Gerekçeleri	2
Etkililik ve Etkenlik	5
Yükseköğretimde Etkililik Düzeyleri.....	6
Yükseköğretim Kurumlarının Dünya Sıralaması ile Etkililiği İlişkisi	9
Etkili (Effective) ve Etken (Efficiency) Bir Yükseköğretime Doğru	12
Etkili Bir Yükseköğretim Reformu	14
Üniversitelerin Kurumsal Etkililiğini Artırma Girişimleri.....	16
Etkili Okul Araştırmalarından Yararlanma	18
Etkili Bir Yükseköğretim Modeli Örneği: OECD 2030 Projesi	20

2. BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMDE ETKİLİ ÖRGÜT KÜLTÜRÜ

Örgütsel Kültür: Tanım ve Kuramsal Çerçeve.....	25
Yükseköğretimde Örgütsel Kültür	28
Örgütsel Kültür Modelleri.....	31
Örgütsel Kültür Sınıflandırması	32
Örgütsel Kültür Boyutları.....	36
Yükseköğretimde Örgütsel Kültür ve Örgütsel Kültür Çerçevesi	37
Üniversitede Örgüt Kültürü.....	40
Yüksek Öğrenim Kurumlarında Etkili bir Örgüt Kültür Oluşturmada Etkili Okul Literatüründen yararlanma	43

3. BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMİN YÖNETİMİNDE ETKİLİLİK

Giriş	47
Vizyon ve Hedef Belirleme.....	50
Ünitenin Yönetimi.....	51
Kişilerarası İlişkiler.....	51
İletişim Becerileri	52
Araştırma/Profesyonel/Kampüs Çalışmaları.....	52
Birimdeki Eğitim Kalitesi	52
Kurumsal Çeşitliliğe Destek.....	53
Yükseköğretimde Yöneticilik ve Liderlik.....	53
Yükseköğretimde Liderlik Zorlukları	54
Yükseköğretimde Liderliğin Önemi	58
Liderlik Stilleri ve Örgütsel Performansla İlişkisi	59
Yönetimsel Etkililik ve Ölçülmesi	61

4. BÖLÜM

ÖĞRETİM VE ÖĞRETMEN ETKİLİLİĞİ

Giriş.....	65
Yükseköğretimde Etkili Öğretim.....	68
Öğretmen Etkililiği.....	71
Yükseköğretimde Öğretimin (Mevcut) Durumu	78
Etkili Öğretmen ve Değerler	83
Yükseköğretimde Öğretimde Mükemmelliği Sağlayıcı Uygulamalar	87
Sınıfta Etkili Öğretim Stratejileri.....	93
Yükseköğretimde Ders Verilmesinde- Öğretiminde Tecrübeye Dayalı Bir Öneri.....	100
Öğretim Elemanı Etkililiğini Geliştirme	103

En Başarılı Kolej Öğretmeni Ne Yapar?.....	104
Pandemi Sonrası Normalde Öğretim	107
OECD 2030 Projesinin Öğretime İlişkin Öğrettikleri.....	112
Sonuç.....	114

5. BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRENİMDE ETKİLİ

ÖĞRENME VE ETKİLİ ÖĞRENCİ

Giriş.....	117
Öğrenme Stilleri	120
Öğrenme Düzeyleri.....	123
Etkili Öğrenme Program ve Stratejileri	129
Etkili Öğrenme Stratejileri	131
Akademik Performansı Geliştirme Yolları.....	136
Öğrenci Performansının Verilere Dayalı Geliştirilmesi	138
Daha İyi Bir Öğrenci Olma	140
Geleceğe İlişkin Bir Öğrenme Modeli	142
OECD 2030 Projesinin Öğrenmeye İlişkin Önerileri.....	145
Öğrenmeyi Öğrenmek.....	148
Öğrenmeyi Öğrenme Teknikleri	151
Öğrenmeyi Öğrenme Stratejileri.....	153

6. BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMDE ÖĞRETİM ETKİLİLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİ

Etkililiği Ölçme.....	157
Öğretim Etkililiği Ölçütleri.....	160
Öğretmen Etkililiğinin Ölçülmesinde Bazı Zorluklar.....	165
Yükseköğretimde Etkililik Araştırması Yöntemleri ve İstatistik Modelleri	169
Okul Etkililiği Çalışmalarında İstatiksel Modeller	171
KAYNAKÇA	175

1. BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMİN ETKENLİK VE ETKİLİLİĞİ

Giriş

Bu bölümde yükseköğretim kurumlarının alt düzey ya da boyutları yerine toplamda bütüncül etkililiği tartışılmaktadır.

Eğitimde etkililik ve etkili okul kavramları ve bu kavramların eğitimde araştırılması genelde ilköğretim kurumlarında başlamıştır (Coleman ve diğerleri, 1966; Jencks ve diğerleri, 1972; Edmonds, 1979 gibi, in Balcı, 2022). İzleyen çalışmaların da görece ilköğretim kadar yoğun olmasa da ortaöğretim okullarının etkililiği üzerinde yapıldığı görülür (Mortimore, Sammons, Stoll, Lewis ve Ecob,1988; Brookover, Beady, Flood, Schweitzer ve Wisenbaker, 1979; Rutter, Maughan, Mortimore, Ouston ve Smith,1979; Stringfield ve Teddlie, 1990, in Damme, De Fraine, Van Landeghem, , Marie-Christine Opdenakker ve Onghena, 2002). Buna karşın yükseköğretimin etkililiğinin kavramsal ve araştırılması çalışmalarının özellikle Türkiye bağlamında neredeyse hiç yapılmadığı ya da ihmal edildiği görülmektedir. Bu çalışma, Türkiye ölçeğinde bu boşluğun bir ölçüde giderilmesi amacıyla yapılmıştır.

Takdir edilir ki günümüz üniversitesinin 1980'lerde dünya ölçeğinde uygulamaya konulan yeni kamu yönetimi, yeni liberal politikalar, küreselleşme kavramlarıyla bir dönüşüme uğradığı görülmektedir. Bu bağlamda yükseköğretim kurumları ve onların temsilcisi üniversitelerde verimlilik ve hesap verebilirlik esas olmuştur.